

tock, syn Eustachego, zastała go i lustr. 1789 r.; wynosił wtedy dochód zł. 14715, gr. 15, lubo jedna tylko wieś Kotiużanka należała do Sstwa. W Dymirze domów chrześ. 106, żydows. 10; dwór zwany zamkiem nad rzeczką Pychowką, palisadą dębową opasany; cerkwi 2 uniackie, karczma zajezdna, kramnic 5, bożnica, młyn, i t. d.

Hermanowskie, utworzone około 1773 r.; leży na północ Sstwa Kahorlickiego. Lustr. 1789 r. wyliczają wsie: Słobudka, Olszanka, Mirowka, Semenowka; dochód zł. 27066, gr. 27; posiadacz Sstwa: Jan hr. Mierkaszt. Inflantski. Miasteczko *Hermanowka* nad Krasną, ma gospodarzów osiadłych 111, dom. żydows. 4, cerkiew uniacką; dwór z drzewa pośród starego zamczyska, fosą obwiedziony, częścią palami, częścią płotem ogrodzony.

Miasteczka prywatną własnością będące: *Tetyów* nad Rosią, należy do Ledóchowskich — *Bilotołówka*, z pałacem i ogrodem. Marya z Lubomirskich Radziwiłłowa Miecznikowa Lit. otrzymała 1788 r. przywilej na 5 jarmarków — *Białopol*, na mocy przywileju 1781 r., Wincenty Tyszkiewicz Pisarz W. L. zaprowadza 10 jarmarków. *Pawłocz* nad Rastawicą — *Chodorów* nad Irpeniem. *Brusitów* nad Zdwirzą, ozdobiony klasz. Kapucynów i pięknym pałacem rodziny Czackich, z których czcigodny Felix, złożony godność Podczaszego W. K., zmarł tu 2 czerwca 1790 r. — *Jasnogródka* nad Zdwirzą. — *Moszna* nad Moszną, uchodzącą do Dniepru — *Alexandrowka*, dziedzic Felicyan Pilawski Podstarosta grodzki Nowogrodzki, otrzymuje 1785 r. przywilej na 12 jarmarków, na targi zaś w poniedziałek i piątek.

2. POWIAT ŻYTOMIRSKI.

Żytomiórz nad Kamionką, blisko jej ujścia do Teterowa. Założenie grodu tego, nierozjaśniona osłania wieków pomroka. Gedymin W. ks. Lit. w pochodzie swoim na Kijów 1320 r.: „Żytomir, na którym się było zawarło wiele szlachty kiiowskiej obegnał, którego też przez podanie dostał. A Starostę y rycerstwo ruskie sprowadziwszy, Litwę swoją na zamku y w mieście dla obrony postawił”. (1) Utwierdziwszy Witold swe panowanie nad ruskimi krajami, nadaje 1394 r. zamek tułtejszy Skirgielle, bratu stryjecznemu, a Kazimierz Jagiel. przywilejem 1444 r. uznając Żytomierz w liczbie 15 celniejszych miast W. ks. lit., dozwala wolnego handlu i różnych swobód. Wnosić przeto można: że już poprzednio rządzić się musiało miasto prawem magdeb. R. 1505 upominając Alexander namiestnika Dymitra Alexandrowicza, zakazuje mu: ażeby krzywd i ucisków mieszczanom nie wyrządzał; zaleca oraz: ażeby utrzymał ich przy własności gruntów i pasiek, które ziemianie odebrać usiłują. Przywilej 1540 r. uwalnia mieszczan od wszelkich myt, ceł i targowego. Około 1545 r. spłonął zamek, a z nim przywileje miejskie. Batory wydał 1580 r. list napominalny do Ssty Mich. Czartoryskiego, z powodu: iż rządcą jego Wasyl Zahorowski, podarłszy przywilej Zyg. Augusta, zmusza mieszkańców do robocizni i niesłusznych powinności. R. 1596 ustanowione zostały 2 jarmarki, po 2 tygodnie trwać mające; ożywiły one handel, przyczyniając się do lepszego bytu mieszczan; pomyślność ta krótko trwała, albowiem 1606 r. wpada-

(1) *Strykowski.*
Tom II.

ogrody folwarczne i t. d. Do miasta idąc, kościółek farny drewniany. Miasta budowla drewniana; w poszród rynku ratusz z poddaszem dla przekupek, przy nim kramnic pod jednym dachem 18; domów szynkowych 20, z tych 5 zajezdnych; rynkowe domy, jako i zatylne żydami osadzone. Żydzi mają wolność pędzenia gorzałki na kotłów 24 w winnicach miejskich, a od każdego wypędzonego spustu kwart 32 trzymającego, po zł. 3 płacą. Gorzelnia dworska w lesie na ćwierć mili od miasta, tamże browar i 2 młynki; budy *alias* szura do urzędzenia potażu w lesie odległa na pół mile, zaparta. Chrześcian w mieście i na przedm. chałup 205; pańszczyzna, osypy, czynsze, podoroszczyzna, stawszczyzna, kołowe od mielników, warstatowe od tkaczy, aręda karczemna z łojowem, czyni intraty zł. 13516, gr. 18. Sstwo ma lasy czarne rozległe, inne na potaże i fabryki, prawie doszczętu wycięte; mieszkańcy mało mając gruntu do orania, z lasów powycinanych pola dobywają, wykopując pozostałe pnie i krzaki. Dochód ze Sstwa zł. 32611, gr. 13, den. 12, z czego dzierżawca wnosi do skarbu półczwartej kwarty“.

— Inne w pow. winnickim miasteczka, z wymieniem dziedziców 1775 r.

Daszów nad Sobem, Konst. Platera kaszt. trockiego.— *Dziunków* przy ujściu Kojanki do Rosi, hr. Przeździeczkich.— *Kalnik* nad Sobem, Platerów.— *Piatyhory* ks. Sanguszkowej Marsz. N.L.— *Przytuka* nad Diesną, Alex. Borzęckiego Podstol. K.— *Strzyżawka* przy ujściu Strzyżawki do Bohu, Marcina Grocholskiego kaszt. bracl.— *Tetyjów* nad Roską, ks. Sanguszkowej Marsz. N. L. (1)—

(1) Przez pomyłkę zamieszczony w Wtwie kijowskim, na s. 528.

Woroszyłówka nad Bohem, Mat. Bąkowskiego Stolnika halickiego.— *Żorniszczce*, Łukasza Strutyńskiego.— *Żywotów* nad Roską, Ign. Cieszkowskiego Podcza. czernichowskiego.

3. POWIAT ŻWINOGRODZKI.

Do którego by Wtwa: braclawskiego czy kijowskiego, powiat ten należał? i jakieby zawierał posiadłości ziemskie? nie wyjaśniono dostatecznie; z tego powodu dwie te okoliczności, stawały się przyczyną ciągłych zatargów i sporów granicznych. Kalendarzyki polityczne za rządów Stan. Augusta, zamieszczają go w Wtwie braclawskiem, urzędowe zaś taryfy podatkowe z 1771 i 75 r. obejmują Żwinogródkę w spisie miast Wtwa kijowskiego. Nidosyć na tém: lustratorowie 1765 r. poczytawszy Sstwo żwinogrodzkie w Wtwie kijowskim, czynność swą na tej zasadzie uskuteczniłi, i dla tego w opisie naszym, położyliśmy toż Sstwo pod Wtwem kijowskim (ob. s. 510). Wyznaczeni 1789 r. lustratorowie do powiatu żwinogrodzkiego: Fran. Borgiasz na Biedrzycach, Kozieglowach Biedrzycki Wojski pow. żwinogr., Tomasz Zarczyński surogat sędzia grodzki winnicki i Jan Hajetan Porczyński Szambelan JKM., wyraźnie piszą: iż powiat ten leży w Wtwie bracl.; lecz gdy dalszej ich pracy dokonać nie dopuszczono, zanieśli do grodu winnickiego, tak zwane oświadczenie. (1) Zbliżało się do

(1) Ciekawy ten dokument na końcu podamy, ażeby usprawiedliwić się z zarzutu jakoby nam mógł kto uczynić: że jedną i też samą Żwinogródkę, we dwóch Wtwach umieściliśmy.— Nie mając dokładnej wiadomości, jaki był obręb tego powiatu, poprzestaniemy na szczełółowem skreśleniu Sstwa żwinogrodzkiego. T, L.